

1 - La Canònica de Santa Maria de Vilabertran

Considerada Bé Cultural d'Interès Nacional pel Govern de la Generalitat de Catalunya, Santa Maria de Vilabertran constitueix sense cap mena de dubte un dels exemples més ben conservats de Catalunya de l'arquitectura de les canòniques regulars medievals.

El nucli de l'abadia s'organitza al voltant del claustre: les dependències monàstiques i l'església del segle XII, amb elements típicament romànics, on trobarem exposada la recentment restaurada Creu de Vilabertran. El Palau de l'Abat, fora del nucli bàsic, encara es troba en procés de restauració.

L'abadia fou construïda a final de segle XI, principis del XII per l'Abat Rigau, amb l'ajut de tres famílies nobles de la vila. L'església de tres naus, amb un elegant campanar llombard, i el claustre, que conserva perfectament la disposició de les diferents dependències monacals, són el principal element del monument, creant un conjunt harmònic d'una sòbria bellesa.

La Creu de Vilabertran és la creu processional d'argenteria més gran de Catalunya, de plata sobredaurada amb ànima de fusta, amb incrustacions de pedres semiprecioses d'època romana amb entalles d'iconografia pagana. La creu es troba exposada a l'església, el seu emplaçament original.

2 - Can Cortada

Can Cortada és un dels edificis catalogats com a Bé Cultural d'Interès Local del municipi. És un edifici, molt proper a la casa de l'Abat i el podeu trobar seguint l'itinerari de [itinerari del patrimoni arquitectònic de Vilabertran](#). La construcció, tot i que data del segle XX, disposa d'alguns elements amagats a la seva façana sud: situats al costat de la porta d'entrada principal trobareu dos relleus, que com passa en d'altres construccions de la vila, és molt probable que procedeixin de la Canònica de Santa Maria de Vilabertran.

Un d'aquests elements és un baix relleu que representa una Pietat, on es veu el cos de Crist en mans de la seva mare, Maria, després de la Crucifixió.

L'altre relleu és un antic escut, que disposa entre diversos motius florals, d'una creu puntada, senyal que molt probablement pertanyia a algun ordre de cavallers templers; a la dreta del relleu es troba l'escut de la casa de Barcelona, molt probablement de l'època en que el compte de Barcelona era senyor d'aquestes terres.

3 - Portal Adovellat

El Portal dovellat es troba situat al carrer Vilatenim, a l'est del casc urbà de Vilabertran. Antigament havia estat propietat del baró de Terrades. És un element d'estil obra popular del segle XVI, moment en què la construcció de catedrals va fer desenvolupar la tècnica dels portals dovellats per tal de poder distribuir les forces dels murs sobre els arcs. Els portals dovellats tenen dues peces bàsiques, les dovelles que inicien l'arc que s'anomena salmer i la dovella superior, la clau, que és vital perquè el joc de forces de les altres dovelles s'equilibri. El portal dovellat

és una bella portalada gòtica, amb un arc de mig punt bastit de grans dovelles de pedra calcària. A la dovella central o clau es troba un baix relleu amb una creu i l'any 1588 gravats. La data d'aquest portal és la més antiga que es pot trobar a la població.

Actualment el portal és l'entrada a una zona d'esbarjo enjardinada amb jocs infantils.

4 - Can Pep Flequer

Can Pep Flequer és un edifici d'obra popular i industrial catalogat com a Bé Cultural d'Interès Local de forma parcial, especialment pel seu forn de pa amb una falsa cúpula de maó, columnes i mènsules i la portalada gòtica adovellada, sense inscripcions. L'edifici es troba al número 10 de la Plaça de Catalunya i actualment es troba tapiat. Sobre la porta es pot llegir la paraula "Comestibles" sobre el ciment, nom que indica una de les antigues funcions del local. També perdura una finestra coronella

desposseïda de la columna que la migpartia. A la part superior llueix dues rosetes en relleu. Com succeeix en d'altres edificis del casc urbà, tots aquests elements arquitectònics procedeixen de l'abadia de Santa Maria de Vilabertran. Tots aquests edificis els podeu descobrir seguint l'itinerari del patrimoni arquitectònic de Vilabertran, on podreu gaudir d'un passeig pel poble i observar els elements constructius de l'Abadia i de l'arquitectura popular del municipi.

5 – 8 - Elements de l'Abadia i populars

Distribuïts per les edificacions del municipi podem trobar molts elements que procedien de l'abadia com finestres gòtiques, columnes de pedra, mènsules, capitells i altres elements de pedra picada que pertanyien al conjunt arquitectònic de Santa Maria de Vilabertran. Alguns d'aquests es poden observar al carrer de Josep Reig i Palau, 24 on podem veure una finestra d'estil gòtic i una portalada feta de carreus. També ens podríem dirigir al carrer de Santa Maria, 18 on hi trobarem un portal amb muntants de pedra i una finestra emmarcada amb carreus la primer pis.

A més, als edificis vilabertranencs també podem trobar elements arquitectònics populars com escales de volta catalana i altres treballs de mahoneria, com les parets de pedra, que es troben a les façanes d'alguns edificis del poble distribuïts per tot el casc antic. Entre aquests elements cal destacar la Rectoria Vella, on podem gaudir d'un arc de maó conegut com a volta catalana. Als carrers de Josep Reig i Palau i el de l'Empordà son on podem trobar més vestigis arquitectònics dels segles XVII-XVIII.

Entre aquests elements cal destacar la Rectoria Vella, on podem gaudir d'un arc de maó conegut com a volta catalana. Als carrers de Josep Reig i Palau i el de l'Empordà son on podem trobar més vestigis arquitectònics dels segles XVII-XVIII.

6 - Can Bassols

Can Bassols és un dels edificis considerats Bé Cultural d'Interès Local del Municipi. Aquesta consideració es deu especialment al portal adovellat que es troba a la seva façana principal. Aquest és un element procedent originàriament de l'Abadia de Vilabertran. Van aprofitar elements constructius de la pròpia construcció medieval per a vestir o decorar les seves façanes. En aquest cas, la porta fa d'entrada principal a una de les cases habitades del poble.

L'Edat mitjana va ser el moment en què els portals adovellats van adquirir més notorietat per la construcció de catedrals. Els portals adovellats tenien com a objectiu distribuir les forces dels murs sobre els arcs. Podem diferenciar-ne dos components: la clau, que és la pedra central a l'àpex de l'arc, és vital per distribuir les forces de tot l'arc. El salmer, per contra, són les dovelles inferiors on s'inicia la corba de l'arc.

7 - Can Gil

Can Gil és un edifici situat al casc urbà de Vilabertran i és considerat Bé Cultural d'Interès Local. Es tracta d'una construcció d'obra popular d'estil gòtic datada dels segles XV-XVII. Com succeeix en d'altres edificis del poble, com ara Can Bassols, Can Pep Flaquer o Can Cortada, es varen aprofitar elements constructius de la pròpia Abadia de Santa Maria de Vilabertran per a la seva construcció. Un dels seus elements més característics és la portalada d'arc de mig punt format amb dovelles, situada a la façana principal. En aquesta mateixa façana podem observar una finestra geminada, on hi manca una columna, amb dos arcs d'estil arabesc calat amb forma apuntada i un antic rellotge de sol castigat per les inclemències del temps, on només resta la broca que assenyalava les hores. A la façana lateral que dona al carrer Empordà trobem una finestra gòtica d'arc conopial amb 3 flors en relleu al capdamunt dels laterals.

En aquesta mateixa façana podem observar una finestra geminada, on hi manca una columna, amb dos arcs d'estil arabesc calat amb forma apuntada i un antic rellotge de sol castigat per les inclemències del temps, on només resta la broca que assenyalava les hores. A la façana lateral que dona al carrer Empordà trobem una finestra gòtica d'arc conopial amb 3 flors en relleu al capdamunt dels laterals.

9 - Torre de'n Reig

La Torre d'en Reig és un edifici de principis del segle XX d'estil modernista amb línies gaudinianas que va encarregar l'enginyer de forests Josep Reig, fill de Vilabertran.

L'edifici està format per una torre rodona amb ornamentació de totxo i ceràmica i uns jardins que envolten l'edifici de gran bellesa. Després de la mort prematura de Josep Reig, la casa va passar a mans del que seria el

famós aquarel·lista Ramón Reig, en aquella època un jove de quinze anys ja aficionat a la pintura. Les tardes de diumenge de bon temps, la família Reig convidava alguns amics com la família Dalí, Joan Xirau, Ramon Turro, Alexandre Deulofeu o Met Miravittles. Segons uns escrits d'Anna Maria Dalí, recorda aquelles tardes on Ramon Reig i Salvador Dalí se n'anaven a pintar, les mares visitaven la finca i els altres jugaven al jardí. El lloc preferit d'Anna Maria era el llac petit, amb una illa al mig coberta de vegetació en estat salvatge. Segons ella la casa era gran, pintada de blanc i les finestres i balcons de blau. La Torre era circular i voltada de finestres. Al centre hi havia una columna amb un sofà adossat també circular per poder observar el paisatge de l'Empordà.

10 - Bassa i rentador del paratge de la Font de l'abat Rigau

El conjunt patrimonial de la font de l'abat Rigau està formada per la font datada del segle IX juntament amb l'edifici del rentador i la bassa de captació amb un entorn d'horts d'origen medieval. El rentador de Vilabertran és una petita construcció de ciment on antigament es rentava la roba. Obra d'estil popular de principis del segle XX amb coberta de teula a dos aigües sostinguda sobre 5 pilars de rajol sobre una deu d'aigua natural que brolla prop del monestir de Santa Maria a l'inici del camí de l'Abat Rigau.

Al costat trobem una bassa de captació d'aigua d'origen medieval anomenada la bassa del rentador. Aquestes dues construccions estaven lligades antigament a un sistema de rec dels horts pròxims que alimentaven una gran bassa, actualment dessecada anomenada El llac de Vilabertran.

Encara ara hi ha algunes senyores de Vilabertran que utilitzen el rentador: diuen que l'aigua és molt neta, tèbia a l'hivern i molt fresca a l'estiu. Antigament es deia que l'aigua del rentador era medicinal i la gent hi anava a rentar-se els ulls.

Les Sínies de Vilabertran

Un dels tresors que podeu descobrir a la plana de són les sínies de Vilabertran. Passejant pel territori vilabertranenc podeu trobar més d'una vintena d'aquestes sínies, algunes d'elles molt ben conservades.

Les sínies han estat un element molt característic i essencial en el desenvolupament agrícola de la vil·la. La majoria es troben als camps i a les hortes de les afores del poble i tenien un ús exclusivament agrícola, però també se'n troben al propi casc urbà, com les que es localitzen al carrer de Josep Reig i Palau o la sínia de platines de la família Xambó, restaurada i ubicada a la plaça dels Hortalsans.

Les sínies de Vilabertran són, per les característiques del terreny i la profunditat de les aigües, sínies d'extracció per platines. A diferència de les sínies més conegudes, les sínies de catúfols típiques del Delta de l'Ebre, que es feien servir per treure aigua de pous poc profunds, en les nostres contrades les aigües s'extreuen de profunditats d'aproximadament 10 metres. Bàsicament podem dir que a Vilabertran s'hi van instal·lar dos tipus de sínies: les descobertes o a l'aire lliure i les cobertes. Les descobertes, actualment de les que més nombre se'n conserven, tenien la maquinària a la intempèrie.

Actualment, la majoria de sínies estan abandonades o transformades per a usos diferents dels inicialment previstos. Les sínies del casc urbà, a més d'emprar-se per regar l'hort de la casa, també serveixen per a extreure l'aigua del consum diari i en ocasions, com a piscina.

Font: <http://www.vilabertran.com/>

Google Maps: <https://drive.google.com/open?id=14a24lb5T3s2nqfzYYJ-jjeHzMCY&usp=sharing>